

f) Excepcionalment, una cova també pot exercir la funció de presó, com en el cas de la cova d'Ibi on el foraster tanca els xiquets segrestats (en 12).

g) Ben sovint les coves són espais de la por, l'encanteri, el perill i l'amenaça. Aquesta seria la circumstància de la cova dels Plantadets, que fa que qui s'hi refugie acabe penjant-se (en 14), la cova del Lladre, amb la serp que paralitza els qui s'hi apropen (en 15); la cova d'Or, del Benicadell, amb la serp que converteix en vidre tots els qui mira als ulls (en 19); la cova de l'Encant, on s'apareixen llums i se senten sospirs, i on qui entra es perd i no n'ix (en 17); els avencs dels Esquiladers, que poden engolir-se les persones terra endins, de manera que ja no n'ixen mai (en 22); la sima de Picassent, amb crits i laments fantasmagòrics, i el malefici del lladre mort (en 28); la veu del cau i la misteriosa «furgo-murgo» de Bolulla (en 23); o la senyora Pinta, Maria la Pinta i la Uela Pinta, a Callosa d'en Sarrià, Polop i Castelló de la Ribera (en 24).

h) Hi ha, de més a més, coves marineres que són refugi de salvació i supervivència. S'hi poden comptar la cova dels Coloms, la cova de la Dona o la cova del Frare (en 8), i la cova del Llop Marí, al Campello, Tabarca i Xàbia (en 9).

Així, doncs, tot comptat i debatut, les coves són en el llegendari valencià espais tel·lúrics on no solament es refugien animals, roders, lladres desvalguts i ermitans: ans també les pors, les il·lusions i les quimeres de la imaginació —i la condició— humana. Perquè, ben mirat, l'estranya experiència de la vida, en un exercici conceptual no exempt de productivitat, admet perfectament l'al·legoria de la caverna: de manera que el món tot que ens envolta pot ser entès com una extraordinària, misteriosa, luxuriosa, intrigant, perillosa i plaent Biterna —talment la cèlebre caverna de Plató en el llibre VII de *La República*.

Referències bibliogràfiques

BORJA, Joan (2005): *Llegendes del sud*, Picanya, Bullent.

— (2014): *Papers d'etnopoètica*, Barcelona, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana - Publicacions d'Abadia de Montserrat.

— (2016): *Les llegendes secretes de Sara Llorens*. Llegendes alacantines, Alacant, Universitat d'Alacant.

— (2018): «Bruixes», *Alicante Plaza* (10 d'octubre de 2019), Alacant. <https://alican-teplaza.es/bruixes>

— (2019): «Polop», *Información* (29 de juny de 2019), Alacant, p. 54-55.

ESCOLANO, Gaspar (1611): *Década primera de la historia de la insigne y coronada ciudad y reyno de Valencia*, vol. II, València, Pedro Patricio Mey.

GISBERT, Francesc (2008): *Màgia per a un poble*, Picanya, Bullent.

GÓMEZ LABRADO, Víctor (2007): *Llegendes valencianes. Criatures mítiques de la tradició oral*, Alzira, Bromera.

— (2103): *El Caro*, Alacant, Institut Alacantí de Cultura Juan Gil-Albert.

GONZÀLEZ CATURLA, Joaquim (1985): *Rondalles de l'Alacantí*, Alacant, Institut d'Estudis Juan Gil-Albert.

GUARDIOLA, Pepa (2016): «La pesquera del Sòl del Barranc i la cova del Llop Marí», dins Joan Borja (coord.), *Rutes de llegenda*, Altea, Aila, p. 215-219.

MARTÍNEZ LLORENS, N. (1987): *Sella, historia y costumbres*, Sella, Autora Editora.

MARTÍNEZ I MARTÍNEZ, Francesc (1912): *Còses de la meua tèrra (La Marina)*. *Primera tanda*, València, Manuel Pau. [Hi ha edicions facsímils de 1987 (Altea, Aitana Editorial) i 2012 (Alacant, Institut Alacantí de Cultura Juan Gil-Albert)]

— (1927): *Folklore valencià. Arreplega de llegendes, tradicions y costums del Reine de Valencia*, València, Societat Valenciana de Publicacions. [Hi ha edició facsímil de 1998 (Altea, Aitana Editorial)]

— (1929): *Llegendari valencià*. [Original editat el 1995 per Josep Maria Baldaquí a Alacant, Institut d'Estudis Juan Gil-Albert]

— (1947): *Còses de la meua tèrra (La Marina)*. *Terça tanda i darrera*, València, Vives Mora. [Hi ha edicions facsímils de 1987 (Altea, Aitana Editorial) i 2012 (Alacant, Institut Alacantí de Cultura Juan Gil-Albert)]

ROIG, Jaume (1460): *Espill o Llibre de les dones*. [Citat per l'edició d'Edicions 62, «MOLC», Barcelona, 1978]

RUIZ DE MATEO, A i J. Mateo (1965): *Leyendas alicantinas*, Alacant, Autor Editor.

SALVÀ, Adolf (1988): *De la Marina i Muntanya: folklore*, Alacant, Institut d'Estudis Juan Gil-Albert - Ajuntament de Callosa d'en Sarrià. [Edició a cura de Rafael Alemany, a partir d'originals redactats entre 1932 i 1939]

VALOR, Enric (1976): *Obra literària completa*, vol. II, València, Gorg.

PAISATGES DIBUIXATS PER LA MÚSICA:
ITINERARIS DELS GOIGS DE PASQUA A MALLORCA.
QUINTOS I CONFLICTE SOCIAL

Bàrbara Duran Bordoy
Universitat de les Illes Balears
Grup d'Estudis Etnopoètics

El cant dels Goigs de Pasqua és un cant present en la tradició musical i poètica dels països catalans des del segle XIV. Una música que és interpretada sota diferents denominacions: *caramelles*, *deixem lo dol*, *gosos*, *cant de panades*, *sales*, *goigs* i *cançons de quintos*. És en la Mallorca contemporània on la presència dels Quintos¹ com a cantaires i organitzadors de diferents esdeveniments musicals cobren especial importància. En primer lloc, cal destacar la clara recuperació de l'esdeveniment festiu. El cant dels Goigs de Pasqua —amb les diverses accepcions comentades abans— és present encara en els països de parla catalana avui dia, però s'ha produït clarament un fenomen de canvi de significació: les antigues captes d'un grup masculí han passat a ser captes d'un grup d'edat que es fa present a diverses localitats, assolint la categoria de músiques de ronda, sempre engrescadores i de llarga tradició també als països catalans.

Les diferents entrevistes realitzades al llarg del treball de camp —iniciat el 2007 fins el 2018— permeté constatar una mena d'identificació entre els cantaires de Sales i cançons de Panades i els Quintos a molts d'indrets de la Mallorca contemporània; i que són una de les darreres baules en la conservació d'un cant que ja ha perdut els vincles amb el seu primer origen. Però també és veritat que diferents grups de Quintos segueixen amb celebracions col·lectives a diferents indrets del Països Catalans i també de l'estat espanyol, en una mena de prolongació del que podem considerar les restes d'un ritual d'afirmació masculina que ara assoleix un significat diferent. És, sobretot, la celebració dels vincles d'edat i pertinença a un grup local unit pels estudis realitzats —han anat a l'escola o institut plegats— i que solament volen demostrar la seva arribada a l'edat adulta, on deixen les connotacions de la infantesa i primera adolescència per a convertir-se en ciutadans capaços d'articular diferents esdeveniments festius dels quals tota la comunitat participa. I és sobretot en les localitats petites on la seva presència genera un grup que assoleix de manera pública l'arribada a l'edat adulta, on els participants són, avui dia, joves homes i dones.

Però d'on prové la tradició dels Quintos? Avui dia, *quintos* i *quintades* tenen un rerefons militar que ha quedat desdibuixat del context social contemporani. Ara

¹ En anteriors treballs hem considerat la manera d'escriure aquests mots, hem optat finalment per l'escriptura en majúscules, car ajuda a identificar l'esdeveniment festiu de *caramelles*, *goigs*, *sales*, *cançons de panades* sota una mateixa mirada antropològica i etnomusicològica.

no es obligatori el servei militar; fins i tot podríem dir que és una opció professional poc contemplada per una part de la joventut que hi veu, sobretot, un ofici amb seguretat econòmica. Però el fet que en el Pla de Mallorca, Migjorn i Nord de Mallorca —com també a la Catalunya continental— grups de joves organitzin diverses activitats musicals i desbarjo sota la denominació de Quintos fa pensar que l'estructura social vinculada al grup d'edat és més present del que es pugui pensar.

Els Quintos són identificats, en primera instància, com a un grup d'homes joves que anaven al servei militar. Abandonaven un entorn proper, que no sempre era favorable des de les perspectives socials i econòmiques del XIX i principis del XX, però que era un entorn segur i conegut. La duresa de les condicions socials i econòmiques dels segles XIX i primeries del XX per a les classes treballadores constitueix una realitat demogràfica i històrica que no es pot obviar.

En moltes poblacions mallorquines hi ha una identificació dels Quintos amb els cantaires de Panades, Goigs o Sales —cançons de Pasqua, a la Catalunya continental Caramelles. Una possible hipòtesi és que determinades alteracions socials, demogràfiques, o fins i tot polítiques podrien explicar perquè aquest col·lectiu “mòbil” —les quintades canviaven cada any, no eren fixes— té un paper important dins la música pasqual. Però l'element que lliga totes les músiques citades aquí és que eren protagonitzades per un grup d'homes als quals es permetia una capta itinerant, que podia assolir diferents finalitats. Aleshores, quin seria el paper dels Quintos en el marc d'una música relacionada clarament amb la pràctica religiosa? Amades (1983 [1950]: 708) ja va mencionar la seva presència a les processons de Passió; un motiu vàlid podria ser que els fadrins que anaven a entrar a quintes complissin les promeses fetes a les entitats celestials.² Ara bé, l'interrogant, aquí, és per què els Quintos havien de realitzar una capta itinerant —el tret esmentat anteriorment— i com acaben formant part del repertori de Setmana Santa.

Resseguir la història de les quintades a Espanya ens pot donar la clau per a resoldre algunes de les preguntes formulades. Durant la primera guerra carlista (1833-1840) es requeriren efectius humans amb finalitats militars comparables a la primera guerra contra els francesos (1808-1809) i també hi va haver necessitats econòmiques que feren perillar les finances estatals, ja amenaçades crònicament de ruptura bancària. Després de la progressiva pèrdua d'Amèrica a principis del XIX, agreujada pel deute assolit entre 1794-1815 i el període 1823-1827, una ordenança de 1837 regulava —cosa que perduraria fins el 1912— l'abolició dels avantatges i exempcions gratuïtes i totals que tenien les ordres privilegiades, la propietat i també part de la pagesia establerta, els menestrals i les professions liberals (Sales 1974: 209-10).

Sembla que fins el 1837 era habitual que les classes socials amb uns certs avan-

2 «Durant un temps s'estil·là que els fadrins que havien d'entrar en quinta fessin prometença de portar una cadena a la processó, si treien número alt, o si se'n alliberaven fos com fos. La majoria dels penitents que portaven i arrossegaven cadenes eren minyons que s'havien alliberat del servei militar. Don, que hom qualifiqués humorísticament aquestes processons de processons dels quintos» (Amades, 1983 [1950]: 708)

tatges fossin exempts de realitzar el servei militar. A la pràctica, aquesta ordenança feu que fora més difícil lliurar-se d'acabar a l'exèrcit temporalment (Rivilla 2008: 290-294). Tothom que podia intentava escapolar-se de les dures condicions que l'exèrcit significava per als Quintos novells. El fet és que els que es reenganxaven tenien una «prima», era un soldat car en el sentit que costava alguns diners, no eren gratuïts com en el cas dels Quintos; la mort d'un soldat amb «prima» significava pagar pensions a fills o vídua si els tenia, però no a un Quinto. Així, els governs d'Isabel II i la Restauració feren palesa la voluntat d'enviar a llocs de risc als Quintos, preservant als soldats «cars». Durant la guerra de Cuba, els generals i ministres de Guerra estaven impressionats per la mortalitat extrema que s'hagué de suportar, i l'atribuïren al fet d'enviar a reclutes de les quintades en vers de soldats veterans, que podrien haver tingut un millor paper. És a dir, es va perdre la guerra de Cuba per usar soldats «gratuïts» en vers de soldats amb sou.³

Els Quintos, com a estructura social, apareix en diferents indrets de l'estat espanyol. Actualment, les quintades responen a diferents motius. A l'article "La fiesta de los quintos como rito de paso de la masculinidad" al bloc *Masculinidades* (2018) menciona la significació social en el present i com els Quintos formaven part d'allò que era anomenat «fer-se un home»; s'hi troben rituals de pas masculí amb unes fases més o menys establertes segons les poblacions: iniciació,⁴ separació dels iniciats, contaminació i purificació mitjançant proves. Segueixen marcant una referència a l'edat i reproduïen divisions socials generacionals, que antigament eren també un clar marcador de gènere. Però avui dia és impensable l'activitat dels Quintos sense la presència femenina.

L'entrada dintre del món adult, amb tots els trets de "masculinitat" es pot enquadrar dintre dels rituals de pas d'una edat a l'altra. Però la paraula *quinto* prové de les ordenances del rei Carles III del 1769, que indicaven que un de cada cinc mossos d'Espanya (un quint, un *quinto*) d'entre 16 i 40 anys s'havia de dedicar a la vida militar i treballar per al monarca. Les primeres setmanes de gener es feia un sorteig —a càrrec d'un reclutador militar— que anava pels pobles i seleccionava als mossos. Durant un mínim de vuit anys havien d'atendre el servei militar i abandonar casa, família, treball, núvia i amics.⁵

Per les condicions esmentades, les famílies que s'ho podien permetre pagaven

3 El general Cassola, ministre de la Guerra, va declarar a la Cambra de Diputats el 19-III-1888: "Necesito 50.000 hombres. Pues pido 70.000. Entre estos 20.000 que pido de más para que ingresen en filas habrá un número de mozos cuyas familias tendrán bastantes recursos para pagar la redención, y por otra parte no habrá necesidad de reemplazar a los redimidos en el ejército, puesto que me sobrarán muchos quintos; de donde resulta, señores diputados, y fijaos bien en la afirmación, que todos esos reenganchados que figuraban i figuran en la Guardia Civil, los vienen a pagar las familias menos afortunadas del país (Sales 1974: 239).

4 Es fa referència aquí a l'existència de dos grups: els Prequintos i Quintos, que mostren una rivalitat marcada i es provoquen amb diferents activitats.

5 Veure Alfred López (30/05/2003). Veure també José A. Carrégalo. "Los Quintos | Viles I Gents" (2018) i "El Servicio Militar Obligatorio Español" (Jorqué 2018)

un substitut, que era qui finalment encarava la vida militar. Així naixeren algunes de les primeres companyies d'assegurances, on les famílies aportaven una quantitat per tal que els joves poguessin pagar per no anar a l'exèrcit. Les diferents províncies espanyoles tenien models diversos, que eren coneguts com a caixes de substitució col·lectives —vertaderes mútues d'exempció del servei militar— però en el cas de Catalunya, cal tenir en compte les consideracions de Sales (1974: 251-252) sobre aquestes caixes de substitució, que permetien redimir del servei militar a diferents generacions de Quintos:⁶

Todo parece indicar que, en el caso catalán, esta desaparición [las substitutiones colectivas], más que a la «Ley de Ayuntamientos» o a otras medidas políticas dictadas por Madrid en tiempos de Espartero, está vinculada a otro fenómeno: complicidad de los Ayuntamientos con sociedades Comerciales de seguros contra quintas, concesionarias del Ayuntamiento a partir de 1844 o 1845 [...] Desde 1834, la «Caja Paternal», sucursal de «La Paternelle» francesa, hacía seguros contra quintas en Figueras y en otras ciudades catalanes donde no existían substitutiones colectivas. Los directores y propietarios de esta «Paternal» son financieros muy conocidos: los hermanos Girona, Clavé, a quien volveremos a encontrar dos años después como directores y propietarios de la «Compañía Catalana General de Seguros» recientemente instalada en Barcelona (cf. Anuncio del *Diario de Barcelona*, 27-XII-1854) y una de cuyas ramas está consagrada a los seguros contra quintas.

Aquestes caixes apareixen com tot un negoci, que ens apropa a l'aparició de les companyies d'assegurances. Els Quintos propiciaren, en tot cas, diferents esdeveniments musicals, alguns d'ells considerats com una mena de propaganda no institucionalitzada. Així, Nuria Sales escriu:

La abundancia de romances sistemáticamente optimistas, que no son sino variantes del mismo tema adaptadas y publicadas en la época de movilizaciones considerables (1794, 1804, 1809, 1824, 1842), hace pensar que se trata de propaganda, encargada por los ayuntamientos o los gremios que reclutaban voluntarios destinados a substitutiones colectivas de vecinos de la ciudad en cuestión, o de miembros del gremio. Y, en efecto, el “romance de ciego” de tema *soldat de les cobles* desaparece, aparentemente, después de 1850: o sea, cuando desaparecen las substitutiones colectas, de base cooperativa, organizadas por ciertos ayuntamientos catalanes (Barcelona, Gerona, Manresa, Cervera, etc.). Sin embargo, algunos romances republicanos contra quintas, de los años 1868-1873, hacen pensar también en propaganda de reclutamiento. Finalmente, no queda excluido que algunos de estos “romances de ciego” no sean propaganda comercial pura y simple, encargada por agencias de compraventa de sustitutos (Sales 1974: 247).

Hi havia, per tant, tota una literatura musical encarregada per les companyies

⁶ Entre els socis de les companyies d'assegurances contra quintes es troben noms ben coneguts de la indústria i de la política: els marquesos de Sentmenat, els Villavechia, Milà de la Roca. I també membres de l'Ajuntament. El preu de les substitucions col·lectives havia passat misteriosament de 12-15 onzes a 25-30 onzes, del 1843 al 1845 (Sales 1974: 252).

d'assegurances. Però, a més, Sales esmenta que hi havia una altra música molt diferent, que eren les de les “coplas de quintos”, que se solien cantar, improvisant a vegades, després del sorteig de les quintes. Les quintades han estat relacionades, de ben antuvi, amb diferents produccions musicals de caire popular; i és fàcil entreveure que els grups d'homes que cantaven per Pasqua a diferents localitats fossin substituïts o acompanyats pel grup de Quintos d'aquell any. És més aviat en aquestes “coplas de quintos” improvisades, de ronda pel poble i amb una gran visibilitat social, on es pot establir la connexió amb el cant itinerant de Panades o Sales, que provenia d'una tradició diferent: el cant dels Goigs, datats ja al XIV i XV.

Els Quintos, avui, són presents de manera molta activa a l'àrea geogràfica del Pla de Mallorca i el Nord —apart de diferents manifestacions presents encara en l'estat espanyol. La pobresa i aïllament d'aquestes àrees feien que la capta col·lectiva fos l'única forma d'alleugerir els mossos que no podien alliberar-se del servei, i això explica la seva vinculació amb el ritual de la Salpassa i el cant dels Goigs, Caramelles i Sales. Els Quintos conservaren, en els llocs en els quals estaven més cohesionats geogràficament —els petits pobles del Pla de Mallorca, per exemple— pràctiques que estan relacionades amb els rituals d'iniciació però també la vessant més lúdica de la Pasqua des de temps antics.

Aquesta mena de coexistència entre els cantaires de Panades o Sales i els Quintos fa que, en primera instància, hi hagi una certa confusió pels que desconeixen aquest fet musical. Ayats assenyala també la seva presència en la tradició de cantar Caramelles a la Catalunya continental i que esdevingueren associacions amb finalitats socials, tal com s'ha apuntat abans:

D'entre les finalitats associatives, però, n'hi havia una que despuntava de manera constant en les pàgines de *El Metróno*: l'ajuda mútua. Una ajuda amb fronts diversos. D'una banda, l'ajuda mútua econòmica entre membres del cor en cas de malaltia, d'atur o de mort [...]. D'altra banda, l'ajuda mútua per tal d'alliberar de les quintes o allistament militar, tot pagant el rescat a qui li havia tocat per sorteig. Cal recordar les diverses revoltes violentes que se succeïren des de les dècades de 1840 contra els allistaments obligatoris, i que en una d'aquestes revoltes Clavé fou empresonat. Aquesta oposició popular, i especialment republicana, contra les quintes serà una constant durant dècades fins a arribar a la Setmana Tràgica de 1909 i a la Guerra d'Àfrica de la dècada de 1920. (Ayats 2008: 89).

Apareix aquí el rerefons de les confraries religioses, que des de segles anteriors comptaven amb caixes col·lectives que usaven per ajudar a membres malalts, o assegurar enterraments dignes per als seus confreres. Hi ha aquí un vincle que d'entrada no és palès, però que relaciona les caixes col·lectives —ja siguin de les confraries, ja siguin dels Quintos— amb una ajuda social destinada a les necessitats dels membres que hi pertanyien.

Allò que identifica els Quintos d'entrada —sobretot pel que fa a indrets de Mallorca on la tradició és més viva, el Pla de Mallorca i poblacions com Campos i

Campanet— és, sobretot, la seva actuació durant la Setmana Santa i també l'element *gamberro*, desaforat. És a dir, no solament presideixen l'organització dels esdeveniments pasquals oficials, sinó que desafien els bons costums i fan palesa la seva presència dins el poble. En alguns indrets han perdut clarament la tradició de cantar, però són ben actius el dia de Pancaritats⁷ fent-se càrrec de la corresponent barra de bar.

Els Quintos estan molt més arrelats del que sembla en primera instància. Els problemes que ocasionen, però, són prou importants en determinades poblacions i fan plantejar què és el que permet finalment generar una certa tolerància vers la seva activitat. Captar, renou i sarau, cantades i tocases, desastres o gamberrades que arriben a provocar desordres públics, curses de joia i balls al Pla (de Mallorca). És aquí on, es pot suposar, els Salers, Gotjaires, Captadors i Caramellers voldrien ser identificats com uns participants estrictament musicals i desvincular-se de totes les malifetes dels Quintos. La presència de dessuadores o camisetes idèntiques —una reminiscència de les cintes de coloraines antigues, si volem, un element d'identificació—, àpats col·lectius i l'organització de balls i revetlles són elements comuns a tots ells, però els Quintos contemporanis solen prioritzar vendre begudes i organitzar concerts i altres actes que programen al seu gust.

Els desastres organitzats pels Quintos són vists, avui dia, com anacrònics i desvinculats de la vida moderna; encara que els Quintos d'abans feien exactament el mateix, avui les seves barrabassades són notícia de primera plana. I no solament a la vida urbana de les petites viles, sinó a la vida de la Mallorca rural.

S'ha de fer esment, arribat aquest punt, al lligam que es pot trobar amb la tradició del *risus paschalis* catòlic (Jacobelli 1991). En temps passats, la Quaresma significava la interrupció de molts plaers; l'arribada de Pasqua era el final desitjat per poder reprendre la vida. Avui dia perviu l'herència popular, present encara de diferents formes, de provocar rialles i bauxa dins l'ofici solemne de Pasqua, amb diverses manifestacions com el comportament dels centurions que acompanyen el sepulcre de Jesucrist —a Son Carrió, Mallorca, es barallen públicament dins l'església. També el paisatge sonor del Fas: roncadores, *rumbos* i grandolassos⁸ sortien al carrer manejats pels nins el Divendres Sant just després de la mort de Jesucrist. I en el sermó de s'Enganalla, a Llucmajor, el sacerdot intenta enganyar l'organista, fent un sermó més curt o llarg del previst. Francesca (1972) conta que els assistents a l'ofici de Pasqua a Campos esperen, amb ànsia, les traspassaries dels Quintos dins l'església. A Campanet, i fins fa poc a pobles com Llucmajor, es disparaven escopetes i pistoles,

7 Els Pancaritats són una excursió comunitària que inclou activitats lúdiques i el fet de compartir un àpat. Antigament era la segona festa de Pasqua (dimarts), avui es celebra el dilluns, dimarts i fins i tot el diumenge següent a Pasqua.

8 Són instruments per a fer renou: roncadores o matajueus, els *rumbos* són la modalitat una mica més gran, i era empès com un patinet. Els grandolassos eren per als nins més grans, que manejaven fulles de palmera fent un renou ensordidor tots plegats, els *fassos* també citats anteriorment. Sa Pobla va viure un intent de recuperació l'any 1984 que no va tenir continuïtat.

trets a l'aire per celebrar el moment de l'Encontrada com ja s'ha esmentat. Mossèn Alcover (1956: 158) conta que a fora vila s'arribaven a disparar també barrobins. Campanes, coets, trets a l'aire; tot era poc per despertar a la població el matí de Pasqua. Aquestes activitats absurdes i escandaloses posen de relleu la tornada a la vida després de la Quaresma, la necessitat de la riallada col·lectiva. La finalitat de tot plegat era assegurar-se la concurrència a l'ofici de Pasqua, creant un clima de sorpresa, d'absurd, d'escàndol; sobretot, de broma i de rialla. En això consisteix el *risus paschalis*, on fins i tot era permès que el predicador exhibís en públic els seus òrgans genitals i fes gests masturbatoris; car està documentat que el *risus paschalis* permetia comportaments impensables avui dia dintre d'un temple religiós i potser per això era molt apreciat pel poble. Reproducció de crits d'animals, imitació de personatges grotescos, narració d'acudits, contarelles i gestos irreverents; paraules sense sentit i obscenitats pròpiament dites; dir paraules prohibides, ofenses contra el pudor, imitacions de l'acte sexual i comportament onanista o homosexual. Tot era permès (Jacobelli, 1991: 30-31).

Àlvar Monferrer a *La Salpassa* (1995: 93-94) mostra que aquesta capta —feta en Dissabte Sant a l'àrea valenciana— manté característiques semblants a les celebracions mallorquines. Relaciona la Salpassa amb les soldadesques de Setmana Santa, una mostra de festes carnavalesques mesclades amb les escenificacions de la mort i passió de Jesús; una estació que pot ser emmarcada dintre del cicle que va des de desembre al Diumenge de Glòria, on la disbauxa és un dels elements primordials, i que recorden les representacions dramàtiques medievals dels temps de Pasqua alhora que enllacen amb la tradició del *risus paschalis*, però també —segons Monferrer— amb l'alegria del poble i l'església per la resurrecció de Crist. Aquí s'hi poden incloure les estrofes més crítiques cantades pels Salers i Quintos —les que ataquen a certs estaments socials—, el ball com a traca final i les rondes que duraven hores, saltant parets i robant animals. Analitzant les diferents aportacions dels informants orals, es poden veure com es duïen a terme els diferents recorreguts dels grups de cantaires masculins:

— seguien itineraris marcats pels llandars de les finques rurals, però és fa palès que a cada municipi coexistien diversos recorreguts. En el cas del municipi de Manacor, s'han pogut datar sis itineraris diferents que s'enllacen amb el recorregut del Salpàs

— els itineraris queden clarament marcats pels llandars de les diferents parròquies. Així, cal entendre que els recorreguts eren sempre dintre dels marges d'una parròquia concreta, i aquest fet era respectat. Però com en altres esdeveniments festius —celebració de Sant Antoni, Nadal i Carnestoltes— es resseguia un camí de finques properes i connectades per relacions socials a més dels llandars de la parròquia concreta.

Diario de Mallorca, 28-XII-2016.
Els Quintos de Vilafranca de Bonany i Petra protagonitzen una escena que remet a les imatges de les rodes de premsa d'ETA, en una clara provocació.

Els Quintos, en gairebé tots els indrets, eren i són sinònim de bauxa i ruptura de les normes socials. Tant és així que, en molts de municipis, s'ha optat per una mena d'acord entre les quintades i el Consistori, cosa que permet una certa pau. Així, els municipis de Montuïri i Costitx del Pla de Mallorca, Campos (al Migjorn), acorden amb les quintades una sèrie de concessions, entre les quals cal destacar la celebració d'una revetlla o concert a càrrec de l'Ajuntament corresponent. S'han de portar bé —és a dir, no fer incursions delictives ni destruir bens comuns— a canvi d'un protagonisme absolut en determinats esdeveniments festius.

Malgrat aquests acords, una crítica social i política ferotge acompanya l'actuació dels Quintos. Pintades en contra del batlle, acusacions de corrupció i *performances* públiques que gairebé semblen instal·lacions artístiques revolucionàries acompanyen les actuacions de les quintades actuals. Encara el 2018, poblacions mallorquines com Sineu, Maria i Sant Joan despertaren en el

matí del dia dels Innocents —el dia en que les generacions de Quintos es donen el relleu— amb pintades, bales de palla, objectes que impedeixen la circulació de vehicles i persones a més d'actuacions conflictives sobre mobiliari urbà. Aquests darrers anys, algunes poblacions han hagut d'esclarir públicament l'actuació dels Quintos, que han estat acusats de seguir amb una vella i anacrònica tradició de maltractament animal. La població de Muro, a Mallorca, ha estat en el punt de mira de totes les Illes per fotografies absolutament escandaloses sobre animals maltractats i que s'han resolt amb desmentits públics i vídeos a les xarxes socials.

Aquesta conflictivitat social, però, ve d'enrere. Margalida (1935) narra com la cosa més temuda, a la dècada dels quaranta i cinquanta del segle XX, era el fet d'arribar a "esbucar es ball" —cosa que no feien solament els Quintos—, on grups d'homes eren capaços de tot per tal d'espatllar la vetllada. Per exemple, caçaven mosques d'ase —les que rondaven a ases i porcs— i les posaven dins un pot; les amollaven per les cames de les dones presents al ball, de tal manera que s'organitzava un desastre. O bé posaven pèls de crinera de cavall sobre els seients, i tothom començava a tenir picor. Cercaven estratègies per a alterar l'ordre del ball, i quan tothom, espantat, començava a deixar la casa, ells havien assolit el seu objectiu.

El matrimoni format per Jordi (1923) i Antònia (1929) recorden també la gosadia d'una quadrilla de Quintos, a ell li volien pegar perquè era de fora i anava a festejar Antònia, es pensaren que portava armes i el deixaren fer. La investigadora Isabel Ferrer Senabre (2011: 317) aclareix que el relat referit al període pasqual, del qual tots els informants guarden un record dolç —en el seu estudi l'espai geogràfic és l'Horta de València—, no amaga que sovint es produïen disputes entre la joventut, cosa que no posa de relleu «una certa combativitat entre les quadrilles». El moment de caminar cap al camp era l'adequat per fer gresca i mostrar que eren un grup unit, cohesionat.

El retrat que se'n pot extreure de tot plegat és el d'esbarts masculins molt difícils de controlar, seguint itineraris que solien estar adobats amb consum d'alcohol. Però al Pla encara queda un altre tipus de rivalitat, la que es produeix entre els Prequintos i els Quintos:

Comença dia 28 de desembre, els dies dels Innocents. Els que han estat Prequintos entren i fan putades pel poble. Palla per tot, totes les fonts que hi ha hi posen blavet o tinta, l'any passat varen tapiar la porta de l'Ajuntament amb totxos, la varen untar amb merda i ous, aquí al davant veuràs que hi ha palmeres les varen llevar i varen fer una piscina i varen posar merda i urea de porc, varen escampar els contenidors.

Llavors ja ve dia 17 de gener, on hi ha el fogueró (Sant Antoni). Els Quintos fan un fogueró i els Prequintos un altre, i normalment es solen fer a dos carrers de distància. El temps que es munten els foguerons es roben i lleven les coses, fan putades. Dia 17 fan les Beneïdes i solen rifar una porcella (Joan, 1994).

En aquest relat apareixen els elements citats anteriorment com a definidors d'un ritual d'iniciació: la rivalitat entre els Prequintos i Quintos; els desastres com a

Cotxe de la policia local, amb restes d'ous i porqueria llençats pels Quintos. *Diario de Mallorca*, 28-XII. 2016. Una provocació que, en determinats moments, pot suposar fins i tot anar a la presó.

forma de mostrar la seva nova visibilitat social. Com a altres poblacions, l'acció dels Quintos no es remet solament a la setmana de Pasqua, sinó que és ben present —com a grup social— en la preparació d'altres activitats durant l'any i la rivalitat entre els grups de joves.

El relat de Joan (1994) s'apropa al testimoni de Toni (1948), que defineix el comportament dels Quintos de la seva generació de manera clara:

En *Cabaneta* venia i mos venia a fer assajar. Era tot crits i renous: «tu ets es cap i has de posar ordre», me va dir. Jo deia «no faceu renou», i en entrar en *Cabaneta* era un desastre... assajaven a Son Ferrer. Me va dir: «si anam així no cantarem Panades ni res» aquell mateix dia un va cagar al replà de l'escala. Son pare d'en Xisco va venir i me va dir: «si no me dius qui ha cagat al replà de l'escala no importa torneu». *Qui mas qui menos* sabia la tonada dels Quintos. La sentien cantar de petits, la tonada de Pasqua com la de Sant Antoni la sabíem. El *Deixem*

lo dol era un altra cosa. Després fèiem fins a Xorriego, anàvem des de can Groc a Casa Blanca fins i a Xorriego.⁹ A cada hort hi havia una casa, i anàvem a totes. El dia de la segona festa acabàvem de fer el poble, després partíem amb les motos cap a s'Aranjassa. A les autoritats en cantàvem dues, als altres una. Si hi havia al·lotes en cantàvem moltes més!

Es poden veure els elements comuns amb els Quintos de les poblacions descrites anteriorment: barrabassades, desastres, volta i assajos conflictius, cançons més o menys llargues segons el públic. També queden les rivalitats entre les bandes masculines i el ball, sempre el ball al final com a digna cloenda de les activitats. A Sant Jordi el ball dels Quintos se celebrava el dia de la Cinquagesma —o *Cincogema*, com diuen ells.

Hi va haver els Quintos del 68, quan era aquest dia (el del ball), hi havia la missa de les comunions. Hi van posar al programa “gran misa de comuni3n a las ocho de la ma3ana”, i retiraren els programes (de ball).

El Quinto anava amb palangana de confits, al·lota ben mudada, se sortejava, el cap i quatre més eren els encarregats; si no festejaves havies de triar una al·lota. Posaven una culleradeta de confits dins la palangana. No posaven bar, hi havia també dues avellaneres que venien a vendre. El paper (el permís per al ball), estava en nom meu, va venir un guàrdia civil i va dir «la guàrdia civil ha aturat el ball». Allà, amb es ball aturat, li vaig dir (al guàrdia civil): «Anem a sopar, i en parlarem... Bé, si anam a sopar no importa vagis a cercar els papers» em va contestar. (Toni, 1948)

A s'Aranjassa al cap d'una setmana fèiem el ball allà, s'ajuntaven els Quintos.... vam fer el ball, ells venien els tiquets per entrar al ball, i noltros fèiem una rifa i mos repartíem les ganàncies. A l'hora de repartir les ganàncies vam anar fer un pamboli a la cooperativa. El frare va dir m'heu de donar la meitat de la rifa. Es fi era recaptar diners per fer un ball, ho fèiem a sa pista des Caragol. A sa pista des Caragol el Sr. Pere Pou i un altre no me varen deixar entrar, en Toni de can Bord, no me va deixar. Jo festejava sa meva dona a s'Aranjassa. No me volien deixar entrar (Tomeu, 1945).

Aquestes rivalitats a vegades feien perillar fins i tot la vida. Toni confessa que a ell quasi el tiraren dins una pica a Algaida; a un amic seu, Joan, li posaren un «cable que anava d'arbre a arbre i quasi el maten» —quan passava amb la moto. Segons ells «Era una rivalitat amb els aranjassés, els coneixem bé!».

Així, diferents consistoris del Pla i Migjorn de Mallorca han engegat diverses actuacions; car els Quintos són odiats i estimats a parts iguals i és difícil renunciar a la presència d'aquest ritual d'iniciació. Per aquest motiu, les accions engegades es dirigeixen a:

— Contacte amb els pares i la quintada concreta, per tal d'educar en el respecte cap al mobiliari urbà i béns particulars. Si es porten bé, l'Ajuntament els fa un obsequi simbòlic.

— Bescanvi de concerts per una actitud correcta. Així i tot, aturen cotxes a

⁹ Es refereix a finques que formaven part dels l·lindars municipals de Sant Jordi, poble del Pla de Mallorca.